
És tudassátok...

avagy: Kézdi két szolgája - II. rész

Marad néhány fénykép, hivatalos papír és néhány magánlevél...

Az előző részben említett Steinway-zongora mellől indult hát vegyésznek *Dávid Antal Iván*, hogy íróként végezze. Háromszékről hozott, játékos észjárását élete végéig megőrizte. Mellette, az ő társaságában nem lehetett sokáig búskomornak lenni, vagy rosszízűen elsüllyedni lélekben. Nem azért, mintha tréfamester lett volna, korántsem. Ő nem viccelődött, még kevésbé bohóckodott, hanem igyekezett derűt kelteni s adni...

Pedig a siker nem sokáig dédelgette.

Novellista-publicista, újságszerkesztő. A román katonaságot Foksányban "járja ki" s természetesen ő is alig-alig várja azt, amit akkoriban Erdélyben így mondtak: "hogyan ismét magyarok legyünk".

Elérkezett az is. Meg az egész háború, minden, zűrös értelmetlenségével együtt. Az összeomlás előtti hónapokban *Dávid Iván* haditudósító... (Jellemző, majdnem suicid viselkedés: tisztességből odaállni egy ügy mellé, amely minden józan meggondolás szerint vesztes ügy.)

Csakhat az örmény származású magyar férfi úgy tudta, hazáját védi, s a hazát védeni kötelesség... Aztán megadatott: viselni az alaptalan és jogtalan következményeket, azt, hogy - képletesen szólva - a vulkán lávaömlését a közelben maradó kisemberen "verik le".)

A II. világháborús visszavonulások zavarában *Dávid Iván* igyekezett nyugati fogságba esni, ez sikerült is, de mivel találkozni akart feleségével, gyermekeivel, ezért mégis az utolsó, közös találkozási pontra, Budapestre jött vissza.

A határon (1945 őszét írjuk!) frissen süttött, bolsevik politikai tiszt "szűri" az utasokat. *Dávid Iván* a kérdésre: mi a foglalkozása, még gyanútlanul válaszolja, hogy újságíró. Azonnal félreállították. Gyanús volt - a lelki-vallási-politikai diktatúrákban mindig gyanús az, aki ír, olvas, gondolkodik. (A diktatúra nem a géppisztolynál kezdődik, hanem a szószéken és a szónoki emelvényen. Ma is. A diktatúra sohasem gonosz: csupán érvényesíteni akarja saját rész-elképzelését. Azt viszont mindenáron. Akár mások halála árán.)

*Dávid Iván*nak is gyanús lett valami. A két évtizedes kisebbségi lét Romániában, a "kém-ügy" és a börtön elég municiót adott ahhoz, hogy a következő kihallgatáskor, ott, a határon már egészen "középeurópai" választ adjon. (Tessék elgondolni: miért is olyan alapvetően sajátunk a Hasek-féle "Svejk-szindróma"? A folyvást rendet csináló, s változatosan pusztító, ideológiai hatalmak alatt élő ember mindennapi, túlélési gyakorlata ez!)

A világot védő (később: ávós) szűrőtisztnak a részletesebb kihallgatás során *Dávid Iván* azt mesélte, hogy "amatőr írócska volt ő, valami említésre sem méltó erdélyi kisvárosban firkált sporteseményekről a helyi lapnak"... Elhitték. (Ha nem hiszik el, talán soha nem ismerem meg az apámat.)

A kolozsvári Keleti Újság egykori napos szerkesztője, novellista (nem is akármilyen, hiszen novelláit *Móricz Zsigmond* közölte a Kelet Népében, azt levelezve, hogy "küldj még!" - s ha valaki, hát a *Hét krajcár* szerzője értett a novellához!), az 1945 végi Budapesten kézikocsin üvegtáblákat szállított, aztán adóhivatali dolgozó lett. És ez nem volna baj... A családot el kell tartani.

1945 végén, 1946-ban *Petru Groza* Román Népköztársasága valamiféle listán köröztette az ő nevét is. (Ez viszont baj...) Így aztán végleg beálltak a rettegés évei, s a korábban *Iván* nevű ember kizárólagosan *Antallá* lett, jellemző bajuszát is lenyírta. (Naivan remélte, hogy kemény, karakteres örmény arca felismerhetetlenné válik a szörzet változásától. A félelem, a rettegés azonban beivódik mindenbe - ha a bajusz lenyírásán múlt volna, akkor... ismét azt mondhatom: nem biztos, hogy megismertem volna apámat, mert *Rákosi* húsdarálója elvitte volna.)

A kiterjedt rokonság és baráti kör azonban csodálatos "összeesküvéssel" került az addigi "Ivánkó" megszólítást (ennek ma még élő tanúi: édesanyám, Cserhalmi Lajosné Baby néni, valamint Dávid Matild lánya, Várnainé Erzsi néni, s még néhány erdélyi, immár erősen idős ember), a család pedig megtanulta "saját jelként" a bejárati ajtónál a kétszeri, rövid csengetést. (Le kell írni, mert butácska viccé válik, ha elfeledjük, hogy valóban így volt. Az emlékezetes "csengőfrász" ideje járta. Fiatalabbak kedvéért: hajnalban csengettek, jó hosszasan, durván, ha letartóztatni, vagy kitelepítési parancsot hozni jöttek. S ha ma, 2000-ben kiderülne, hogy nincs nálam a kulcs és csengetnem kell a bejárati ajtón, hatvanhoz közeledve még mindig a két rövidet nyomnám. Svejk ugyanis élni akar. De élni nem lehet büntetlenül: s az emberi életnek emberi következményei vannak, amikkel a világi hatalmak sohasem számolnak. Az egyén azonban őrzi őket, akaratlanul is, csontvelejében, egész élete során.)

Ha valaki 1913-ban Kézdivásárhelyt születik, ez önmagában még semmire nem predestinál. Hogy a család örmény származású...? Hogy magyaroknak tartják magukat...? Hogy büszkék olyasmikre, mint a kantai templom egyik (jobb oldalt lévő) színes üvegablaka, amelyet Dávid Antal kereskedő (az író nagyapja) fundált s máig ott olvasható a felirat? Hogy omladozik a családi kriptá a kézdivásárhelyi temetőben? Hogy az egykori szülőház a Turóczi Mózes ház helyének telekszomszédja és a kisfiú iskolába menet tudta, hogy itt öntötték az ágyúkat? Talán ez együtt mégis jelent valamit. Örökséget, terhet... a két évtizedes munkával megírt *Háromszék nem alkuszik* erről is szól.

(Ezt s efféléket érezhetett át Kelemen Albert tanár úr a kézdivásárhelyi iskolából s mindazok, akik vele együtt emlékszobát hoztak létre egy évtizede, kevéssel a *Háromszék nem alkuszik* szerzőjének halála után.)

De addig még... addig még el kellett siratnia s fájlnia rokont, ismerőst, jóbarátot, elhurcolt s meghurcolt embereket, köztük néhány zsidó származásút, akiről mindig csak szeretettel s fájdalommal beszélt. És elviselnie a tágabb rokonság oktalan (máig tartó) mendemondáját saját "ultrajobboldaliságáról".

Pedig életében három dicséretre volt igazán büszke: arra, amit novelláiért Móricztól kapott, arra, amikor édesapja, az egészen máshová kényszerített ügyvéd a fia némely írása után kedves-gunyorosan s büszkén azt mondta neki: "Jól van, firkász úr!..." - és Gál Gábor elismerő szavaira.

Koptatta hát az 50-es és 60-as években a budapesti XIII. kerületi Tanács adóhivatalának küszöbét, aztán hazatért, hogy megkíséreljen írni a gyűlölet világában - a gyűlölet ellen. Az egykori világról és a szépség, a jó érzés örökös kötelező világáról. Így kaptam én hét-nyolc évesen meséskönyvet tőle, kicsi lapokra írva s kötve, mintha "valódi könyv" volna. Persze, miről másról, mint arról, hogy mi történik egy kászoni kiránduláson... S mindezt öreg, mechanikus írógépen.

Az öreg Erika kopogott. Dávid Antal Iván felesége a háborús hercehurcák során ugyan aranygyűrűt cserélt ennivalóért, hogy a gyermek éhen ne haljon (az osztrák, aki tányérnyi lisztet adott az aranygyűrűért, azóta már bizonyosan halott, fia viszont - vélhetően - jó üzletember, aki "tudja", hogy a jó élet alapja a jó munka...), valamint fényképezőgépet, selyemharisnyát - egyszerűen mindent eladott, elcserélt, ám az Erika írógépet nem! Cipelte szülés előtt és szülés után, mert az a gép a férje, a társa munkaeszköze. Az egyre öregedő Erika tehát kopogott esténként, a 40-es, 50-es és 60-as és 70-es években. Kocsija - mint egy régi, 59-es villamos a Farkasrétre fölfelé - haladt előre a sínen, amíg a sorváltóval az író vissza nem húzta...

A félelem s a korlátozások 1954-től enyhültek valamelyest. Dávid Antalnak (úgyis, mint adóhivatali tisztviselőnek) időről-időre sikerült elhelyeznie egy-egy rövid, úgynevezett "kishangjátékot" a Magyar Rádiónál, főként a Kincses Kalendárium című, falunak szóló

műsorba, Padisák Mihály révén és Cseres Miklós rendezésében... Székelyföldi adomákat, akkoriban a népköztársaság kulturális hatalmasai által már "szalonképesnek" minősített legenda-darabkákat. A főszerepeket többnyire Tompa Sándor és Kiss Manyi játszotta. Boldogság volt számára ez, hiszen a szöveget, a párbeszédet gyermekkorában Kézdivásárhelyén tanult nyelven írta, Pufi bácsi és Manyika pedig - ugyancsak gyermekkorukból s a Székelyföldről hozott kiejtéssel - mondták, ízesen...

Közben igen sok gombócot nyelt, amikor X., vagy Y. könyvkiadói szerkesztő a beadott írást azzal dobta vissza: "maga Tamási Áron stílusát utánozza!" Hm... hogy azok az emberek a Feketeügy mentén valóban úgy beszélnek, s az egész nem Tamási "találmánya"...? Ez nem számított (ma sem igazán számít) annak, aki csak a 6-os villamos hátsó peronján használt magyar nyelvet ismeri. És ez nem politikai kurzus kérdése...

Az utolsó, adásba került hangjáték témája egy szájhagyomány, amely szerint Petőfi holttestét székely honvédek lelték meg s titokban eltemették. Az utolsó mondat körülbelül így hangzott: *"Székely földben a helye, hogy itt őrizze a szegények igazságát s a szabadságot."* (Aztán: a koporsó szögezése, kopácsolás. Vége.)

Ez 1956 október 21-én, vasárnap este került adásba. Két napra rá, kedden este már másként "kopácsoltak" a Magyar Rádió székháza környékén. "A szabadságot emlegetted, fiam!" - mondogatta az író édesanyja, a már említett Zakariás Anna, aki két világháború vidámságai után még a forradalom legyőztetését is túlélte egy évtizeddel.

Természetes, hogy Dávid Antal október napjaiban lapkészítésről tárgyalt kedves barátja, Pártay Tivadar, a közelmúltban elhunyt, egykori, nagyszerű (valódi) kispalota politikus körében. Úgy emlékszem, november 5-én, hétfőn jelent volna meg az első szám, de jött a szovjet invázió, november 4., vasárnap, hajnal... a többit tudjuk... Ismét hajszálon múlt. Ha sikerül, ha a lap megjelenik: Dávid Antal bizonyára vérbírák elé kerül.

Merthogy mindenféle hívás és unszolás ellenére sem lépte át a nyugati határt, hogy Münchenben, vagy a tengeren túlon keressen megoldást. (Ezt az öreg magyarörmény asszony, Zakariás Anna ellenezte. Visszaköszönt hát a családi "béklyó" - az, amelynek hatására az író apja fél évszázaddal korábban odahagyta Kodályt, odahagyta a zeneszerzést? Kinek volna joga ezt utólag megítélni?)

Hálistennek (s hogy ezt így írom, már ítélet!), Dávid Antal Iván 1957 során sem kísérelte meg, hogy a "foghiányossá tett" magyar irodalmi életben pozíciót harapjon ki. Ehelyett kamaszkorú fiát iskolai szavalóversenyre készítette fel, együtt elemezték a *Walesi bárdokat*, hogy hangsúly, értelmezés a helyén legyen. (Lett is kínos feszültség, amikor valami iskolai ünnepélyen a gyermek kiállt a verssel...!)

Kéziratait pedig éveken át szinte "kapásból" visszadobták. Sok, piszkos hercehurcáról nem lehet nevetet, részleteket mondani, mert az író egy keserű pillanatában a vonatkozó levelezést megsemmisítette, s nem létező dokumentumokra hivatkozni nem szabad.

Illik viszont lejegyezni egy nevet, bár tulajdonosa elhunyt másfél évtizede: nem erdélyi: "csak" hivatását végző, tisztességes ember. Sokéves bolyongás után jutott ugyanis a *Háromszék nem alkuszik* kézírata a Móra Könyvkiadóba, Rákai István irodalmi vezetőhöz.

A könyv 1973-ban úgy jelent meg, hogy Rákai vállalta, majd hónapokig nyelte-viselte a "kulturális kormányzat" hivatalos felháborodását. Hiszen eleve az a tény, hogy a "Háromszék" szó egy könyv címében szerepelt, gyanús, rémes irredezitizmusnak számított.

Ezt megelőzte a *Muzsikáló kút*, Bodor Péter marosvásárhelyi ezermester életéről. (Megint a kor lenyomata: a regény magától értetődően mesélt marosvásárhelyi magyarokról, akik magyarul beszélnek, lelkük mélyén ellenállnak a csontvelőig hatoló, idegen hatalomnak, a

báránylekkt pedig, bizony, kedvelik... Mondhatnánk: "kolozsvári iskola": vagyis írjuk le "Cluj" helyett azt, hogy "Kincses Város" - de erről később...)

Jött ezután a *Kolozsvári futár*, a történelmi háttér elé épített, anekdotikus kalandregény, majd végre a 48-as, komoly történelmi regény (*a Háromszék*) után Dávid Antal büszkesége, az *Erdély nagy romlása c.* trilógia (*A sárkány papja*, 1974 - *A boldogított ország*, 1975 - *Fordul az idő*, 1977.) Erről még beszélünk, most fejezzük be a felsorolást: Orbán Balázs életéről, munkájáról szól *A tanú*, aztán a kolozsvári színház születéséről *Az első jelvonás*, végül a már említett, utolsó regény, *A szolgadiák*.

Az utolsó akkord 1988 július 26-án, Anna napján csengett el. Dávid Antal urnája a farkasréti temetőbe, szülei sírhantjába került, természetesen egy olyan marék földdel együtt, amely a kézdivásárhelyi temetőből származik.

Nem ostromolta az újságokat ifjúkori zsenikkel, kamaszkorát versírás helyett olyasmikkel töltötte, hogy nagyapja "levetett" szemüveglencséjéből kezdetleges fényképezőgépet eskábáljon, vagy detektoros rádiót építsen. A családi örökség számára nyilvánvalóan "csak" a tisztesség keresése volt...

1919-től égető, mindennapi kérdéssé vált az elmagyarosodott, kézdiszéki örmények körében is a vallási, nemzetiségi, nyelvi hovatartozás. (Talán pontosabb: a mindennap megvalósított, hétköznapi hitvallás.)

Olyan "apróságok", mint a Keleti Újság gyakorlatává vált "kicsi stikli", hogy ha egyszer tilos leírni Romániában, a "Kolozsvár" szót, hát nevezzük Kincses Városnak, amely név korábban csak elvarázsolt filozok írásaiban szerepelt... s lett a bűnügyi tudósítások szövege is ilyené: "Szerdán éjjel a Kincses Városban X. megkéselte Y-t"... Csak azért, hogy ne Clujnak kelljen kinyomtatni Kolozsvár nevét. Kisserű? Kicsinyes? Nem hinném... (Ráadásul: ez az epiteton ornans: "a Kincses Város" nem úgy hangzik-e, mint az, hogy "az Örök Város"? Hogyan is kell nemzeti image-t készíteni s terjeszteni? Vajon, annyira biztos, hogy örökké csak karikásostorokat kell pattogatni?)

Az ős-származás tehát távolodott a családban, jobban, mint előtte bármikor, hiszen immár értelmiségiek s ilyesféle identitás-fenyegetettséget korábban nem értek meg. Sem azok, akik örménységüket akarták megtartani, sem azok, akik inkább magyarságukra fektették a hangsúlyt. Mert az írás őriz meg, s nem az anyagi örökség.

A tárgyak, amelyeket Dávid Antal Iván "örökségként" kapott az örménységből, az anyagi jólétre vergődött magyarörmény kereskedőcsaládból, (vagyis a nagy, briliánsokkal ékes, arany kereszt és egyebek) a nyomor évtizedei során füstté váltak. Ő maga - a kereskedő-család fia - naivul nem értett az arany megőrzéséhez... De valami másnak a megőrzéséhez annál inkább.

A hurut néhány évenként ismétlődő főzése fel-felháborította (a savanykás szag révén) a budapesti bérkaszánya lakóit, de a zöld fűszer mégiscsak évtizedekkel túlélte az aranykeresztet.

S még mi élheti túl? A könyvek, igen... meg az olyan igyekezetek, amelyeket emlékként jól el kell tenni, mert nem csupán egy család emlékei, hanem sokaké, a tágabb közösségé!

Például, s a húszas évekből:

A kantai gimnáziumban a húszas évek végefelé a diákok különös "tüntetésének" egyik vezére ő volt: történelemkönyvükből kitépték azokat az oldalakat, amelyek a honfoglaló magyarokról szóltak, akik "gyermeket zabáltak és nyereg alatt puhították a húst"... A fiúk az iskola udvarán demonstratív tüzet raktak a lapokból. (Némely gimnáziumi emlék az író kezén három évszázaddal korábbra csúszik: az *Erdély nagy romlása* második részében, egy gyulafehérvári

tivornya közben merül fel a sovinszta román tanár alakja, aki köpve ejti ki a kantai diák szüleinek nevét: Ana nieni, Pista boacsi...)

Ez vajon megmarad-e?

Tartós lehet-e néhány más "apróság"? Kolozsvárott minden látszat ellenére a harmincas években (is) ott ragyog a Szamos partján az európaiság! S érték, megőrzendő hagyatéka-e ez? A Keleti Újság szerkesztőségében egy ideig Dávid Iván "szobatársa" volt *Dzsida Jenő*, (aki barátsággal dedikálta neki a *Psalmus Hungaricus* első, géppel írott s kézi javításokkal teli példányát); a Belvárosi Kávéházban, az újságírók asztalánál találkozott a homlokegyenest ellenkező beállítottságú, művelt és tisztességes, kommunista *Gál Gáborral*, akinek dicsérő félszava ("olvastam, kolléga, az írását, jó...!") mindennél többet ért. Vagy *Nyirő József* sodró egyénisége; *Ványolós Pista*, a zseniális rajzoló barátsága, aki aztán 1942-ben gennyes tüdőgyulladásban meghalt, vagy testvére, *Ványolós József*, a kolozsvári Opera kiváló hegedűse... vagy *Fries Ernő*, az igazi jóbarát, mesterfényképész a Joanovics-műteremből, aki Erdélyben maradt, mert nem tudta elképzelni máshol az életet, ám egykori beosztottja 45-ben följelentette, mert "csupa német könyvet őriz" - és a házkutató oroszok valóban csupa német nyelvű fotószakkönyvet találtak a (szász) magyar férfi lakásán, így - persze, ilyen a kor! - rögtön elvitték és többé nem tért vissza...

És a mindennapi, kemény, lapzártás munka, a nyomda öreg linotype szedőgépe, a mélynyomó rota és a gépmester, akinek mellényzsebéből mindig kikandikált a szedőléc... De ki őrzi meg mindezt?

Az említett személyek már mind halottak, s linotype szedőgépet jószerivel csak múzeumban találunk, a mélynyomás is kezd erősen múlttá válni...

De mindez a kor, s az erdélyi szellemiség emléke. És ez a későbbi, budapesti évtizedek során is kitörölhetetlen.

„*S tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan'. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz.*"

Azaz: említsük föl ismét az erdélyi örmény származást. Ez a kibocsátó fészkek eleve a humánus tolerancia melegágya volt, amelyben a kulturális örökség - feudalisztikus családi-rokonon vonásaival együtt s azok ellenére - mondhatni, genetikai örökséggé vált. A korábbi évszázadok menekülései, az elszennvedett pogromok, az új haza népei közé való beilleszkedés mind arra hajtotta ezeket az embereket, hogy tág horizontú, erkölcsösen liberális, értelmes toleranciát fejlesszenek ki önmagukban. Olyan felfogásrendszert, amelyben az elzárkózásnak és bosszúnak nem sok hely jutott...

"Erdély egészen más..." - kezdte Dávid Antal Iván életének egyik legutolsó előadását a Budapesti Műszaki Egyetem klubjában, úgy az 1980-as évek elején. Hittelt mondta ezt. Otthon, családi körben s nyilvánosan, a "Kelet-Közép-európai Klub" jó százötven főnyi hallgatósága előtt. (Ugyanúgy egyébként, ahogyan 1968-ban, az emlékezetes "gyógyszerészkar per" alkalmával tanúként megidézve - amikor is a Gyorskocsi-utcai kihallgatás minden korábbi, velőbe rágó iszonyatát s rettegését előhozta - amikor arra a kérdésre kellett válaszolnia, hogy "maga szerint mi az az erdélyiség?" Sikerült élete során elérnie a szó, a tett, és az érzélem lelkiismereti egyensúlyát. Sikerült - mert akarta - távöltartania magától a kisszerű gyűlöletet, a "felekezetiiséget".

Szinte törvényszerű volt, hogy megszülessen az *Erdély nagy romlása c.* trilógia, a XVI-XVII. századfordulós Erdély körképe.

Még az 1960-as években mesélte az író, miután *Szabó Dezső* önéletírása (Életeim) megjelent s abban olvasható a csíkszentdomokosiak babonás hiedelmeiről egy s más, hogy gyermekkori

emlékei között ott élnek a Kézdivásárhelyre elszegődő csíki, főként szentdomokosi cselédek, akik dolgozabbak s komorabbak voltak bármely másik táj munkásainál. "A szentdomokosiak lelkét nagyon megülte az a kétszáz éves pápai átok" - tette hozzá, Dávid Antal Iván, aztán... aztán elkezdett anyagot gyűjteni.

Ismert, hogy csikszentdomokosiak gyilkolták le Báthori András bíborosfejedelmet. Cserébe a Szentszék kétszáz éves egyházi átokkal sújtotta a falut.

Az írói anyaggyűjtés sokmindenre kiterjedt: Szamosközi krónikája és a Bocskai-levéltár, korabeli bírósági jegyzőkönyvek és Orbán Balázs, stb. Közben a hívő, római katolikus örménymagyaroknak meg kellett küzdenie önmagával is: szabad-e mindezt előhozni? Hiszen gyilkoltak már azon a tájon korábban is bíborost, Fráter Györgyöt, Habsburg-utasításra... csak aztán Róma elmismásolta a dolgot. A Mihály vajdától felbujtott, (s előtte a Báthoriaktól iszonyúan sokat szenvedő) nyomorult székely pásztorbükkei gyilkolásáért pedig ahajt, Itáliában egykettőre kimondták az egyházi átkot egy egész falura...

S ezt a kérdést az írónak az 1970-es évek Budapestjén kellett megoldania, amely budapesti hetvenes évek nem éppen elfogulatlanok az Egyházzal szemben! Megírni mindezt úgy, hogy igaz legyen s az író mégse "álljon be" a vallásellenesség hatalmi divathullámába!

Ez a trilógia "hozta el" egyébként az írói pálya groteszk, negatív elismerését: amikor 1976-ban a román Láncránjan megírta hírhedt, gonosz könyvét (amelyben a Ceausescu-hitű nacionalista elmondta mindazt, amit csak gyűlöletből - s az ujjából - szophat egy ember), az "elsőrendű vádlott" *Illyés Gyula* mellé képletesen odakerült a vádlottak padjára "másodrendűként" *Dávid Antal* is. Hiszen nemcsak Básta, vagy a Báthoriak, de Mihály vajda kegyetlenkedéseiről is nyíltan írt. (Arról, hogy a gyulafehérvári káptalan levéltárát a vajda kihányatta az utcára s felgyújtatta, elégetve ezzel a Budáról, török elől odamenekített levéltár nagy részét is, vagyis a magyar középkor írásos anyagát!

Sok-sok mindenről ne szóljunk, mert végtelenre nyúlik a betűk sora. Sem az első novelláskötetéről (*Hírek*, 1942, majd: *Üstökös a kéményen*, 1943), amelyek a hegyes-völgyes, alig néhány megyényi ország, a szülőföld lakóiról szólnak, sem arról, hogy a reumas betegség mennyi kínt hoz az embernek. Térjünk vissza az utolsó regényhez (*A szolgadiák*). Ebben Csoma Sándor minden lehetségeset megtanul, hogy távoli világnak vágjon neki, ahol majd az utak (a távoli világban? a Himalájában? Budapesten?) véget érnek, s a halálos lázban kínlódó tudós a széltől zúgó tibeti kolostor cellájában úgy látja, hogy egy hiányzó zsindegy helyén besüt a háromszéki nap, Körösön, amelynek a neve később éppen miatta válik Csoma-körössé...

Az utak ott érnek véget, ahol elkezdődtek. A Kézdiszék kisemberére figyelő, egykori riporter-novellistát élete végén csak az érdekelhette: miként készült a nagy útra s hogyan búcsúzott Erdélytől Csoma Sándor...

Az örménymagyar családból induló, hívő, gondolkodó embert csak az érdekelhette: miként virágoznak egymás mellett az eltérő népek, kultúrák, vallások. Az emberek. A katolikus család fia fiatalon - a kisvárosban s hét évtizede! - a református templomban orgonált!

Ez volt az ő Erdélye.

1980-ban Antal, István fia, Antal unokája, István dédunokája s Kajetán ükunokája agyvérzést kapott. Néhány nappal később, a kórházi ágyon már kicsi gumilabdát nyomogatott a kezében, hogy gyakoroljon s ujjai otthon ismét rátaláljanak a vén Erika billentyűire. Hogy keze ismét kiszolgálja az épen maradt szellemet s ő újból, még egyszer Kézdiszék szolgája lehessen. Így született az utolsó könyv: az, ami az esett ember összeszedettségére.

Bölcsessége... és üzenete.

Hogyan is folytatták a fiúk az apák s az évszázadok félbehagyott, meg nem valósított feladatait?

Egyszerű a válasz, bár a megvalósítás mindig nehéz, s mindig reánk vár, tegnapi anyák, apák mai lányaira s fiaira. Három szóval foglalhatom össze a két embert, Dávid Kajetán leszármazottait: a sikerületlen és komcsi módon útszélre vetett zeneszerző-apát, valamint a mániákusan erdélyi fiút, aki Budapesten évtizedekig Kézdiszékét s az erdélyi gyökereket szolgálta:

Első szó;

"A fák, madarak és kövek visszafelelnek... A hegyek megrázkódnak."

Második szó:

"S tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz." (A már idézett Majmonidesz.)

Harmadik szó:

"Soha el ne felejts minket!"

Kézdi két szolgája... Az idősebbik egy alkalommal saját szöveggel írt egy dalt, a vége így hangzik:

*Az utolsó kívánságom
mindössze csak ennyi:
madárdalos fenyves alján
adj helyet pihenni,
bérces, szép hazám!*

Logikus (hiszen a 20. század Közép-Európájában voltunk-vagyunk), hogy a "bérces, szép haza" sírhelyet nem adhatott: Budapest lett belőle. Logikus és szép, hogy a zeneszerző-ügyvéd író-fia 1988-ban úgy költözött az édesapja s édesanyja mellé, hogy (odafent?) elmondhatta nekik:

"Csoma Sándor a Himalájában, Szangje Puncog láma cellájából látta meg halála pillanatában, a hiányzó zsindeyen át besütő, háromszéki napfényt. S én ezt megírtam. Nektek, édesapám, édesanyám! S miattatok."

dcs

Híradó

Az *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-án lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: *Buzáth (szigeti), Hankovics, Lázár, Pátrubán, Szarukán, Török* - még igen kevés az adat, a következő öt családról pedig: *Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát)* - semmi információval nem rendelkezem. /.../

/..!Gudenus János József

1211 Budapest-Csepel

Kiss János altb.u. 6., fszt. 1. Tel:276-7692

Az EÖGYKE kiadói felhívása ezúttal utoljára jelenik meg, hiszen közeledik augusztus 15., a végső határidő:

Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes

címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen. (A színes reprodukció, vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE mint a könyv kiadója átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)

A következő családok színes címerrajza hiányzik még: Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gáspár, Govrik (fegyverneki), Hankavics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Vertán (szombatsági), Vikol.

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Az évforduló tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével.

Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendelést is fogadunk.

Tarisnyás Csilla
a Pro Armenia Alapítvány elnöke

A kiadvány céljára a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása már eljuttatta a Pro Arménia Alapítványhoz 15 ezer Ft-os adományát.

A szamosújvári templomba visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire - id. Aján Gerő kezdeményezésére - az Illyés Alapítvány 100 ezer Ft-ot, a gyergyószentmiklósi templom tetejének javítására 125 ezer Ft támogatást szavazott meg! Így súlyos gondok megoldása kezdődik el... Hála érte a kezdeményezőnek és az adományozónak.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására! Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cet Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Millenniumi könyvújdonság összefoglaló!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben. A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az

egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.

Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.

Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történhet: "támogatás a genealógia-könyv kiadásához".

A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Az egyesület egyidejűleg **előjegyzést indít** a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.

Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára.

Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos klubestje 2000. július 20-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszakai szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.

1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek; dr. Száva Tibor Sándor A csíkszépvízi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2000 ápr. 28.-án 10.000 Ft-ot adott át a szamosújvári székesegyház biztonsági berendezésére. Dr. Issekutz Sarolta - korábbi személyes adományai után - 150 DM magánadományt adott a székesegyház orgonájának javítására, amelyre egyébként 1999-ben 200 DM-t már adományozott.
